

Vasile DOCEA
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

Adolf Ulrich, autorul catalogului bibliotecii regelui Carol I: o ipoteză

Abstract: (*Adolf Ulrich, the Author of the Catalog of the Library of King Carol I: a Hypothesis*) Carol I of Romania (Prince since 1866, King between 1881 and 1914) owned a very large library hosted by the Palace in Bucharest. It contained books and newspapers from around the world, especially Europe. Its main purpose was to provide the monarch with the information needed in the process of governance. At a given moment, Carol I had a library catalogue created, meant to organize the large number of volumes and periodicals for a more efficient use. Even though the books were scattered after the abolition of the monarchy in 1947, the catalogue has endured. It is not dated, so one aim of this study is to find out when it was created. Secondly, I want to clarify the dilemma about the catalogue's authorship. Going through the varied information contained by the document, an approximation of its beginnings can be attempted: between the autumn of 1879 and the spring of 1881. The problem of finding out the author of the catalogue is difficult, although his name is written down on the document: Adolf Ulrich. The task is made harder by the fact that there were several homonymous characters who lived during that period. Analysing several indirect pieces of evidence, I would like to advance the hypothesis that the author was Adolf Ulrich (1860-1889), historian and archivist in Hanover, who, at the time when the catalogue was created, was a student at the University of Göttingen.

Keywords: *Carol I of Romania, Adolf Ulrich, catalogue, library*

Rezumat: Carol I al României (principe din 1866, rege între 1881 și 1914) a deținut o foarte mare bibliotecă, adăpostită în Palatul din București. Ea conținea cărți și periodice colectate din toată lumea, dar mai ales din Europa. Principala funcție a acesteia era să îi ofere monarhului informațiile de care avea nevoie în procesul guvernării. La un moment dat, Carol I a pus să se întocmească un catalog bibliotecii. Rostul acestuia consta în sistematizarea numărului mare de cărți și reviste, în scopul unei mai eficiente utilizări a lor. Deși cărțile s-au risipit după alungarea monarhiei în 1947, catalogul se mai păstrează încă. El nu este datat, așa încât, un prim scop al acestui articol este de a afla când a fost întocmit. Al doilea scop este lămurirea problemei paternității catalogului. Analizând diferite informații conținute de document, putem aproxima perioada realizării lui: între toamna anului 1879 și primăvara anului 1881. Problema autorului catalogului este destul de dificilă, deși numele acestuia este înscris pe document: Adolf Ulrich. Dificultatea identificării provine din existența mai multor personaje omonime care au trăit în acea epocă. Analizând diferite mărturii indirecte, susținem ipoteza că autorul a fost Adolf Ulrich (1860-1889), istoric și arhivar în Hanovra, care în momentul întocmirii catalogului era student la Universitatea din Göttingen.

Cuvinte-cheie: *Carol I al României, Adolf Ulrich, catalog, bibliotecă*

Introducere

Carol I al României (principe din 1866, rege din 1881 până în 1914) a deținut o bibliotecă impresionantă, atât prin numărul de cărți, cât și prin diversitatea lor. Ea nu a

trecut neobservată de contemporani, mai ales că regele însuși își stabilea uneori întâlnirile în spațiul bibliotecii. Adăpostită la început doar în palatul din București, biblioteca avea să se extindă ulterior și în castelul Peleş de la Sinaia, după încheierea construirii acestuia. Biblioteca, alcătuită în principal din cărți și periodice, a crescut constant, astfel încât, la un moment dat, regele și-a pus problema realizării unui catalog. În lipsa acestuia, evidența numărului mare de cărți și reviste, precum și orientarea printre ele deveneau dificile. Fire disciplinată și ordonată, cum îl cunoaștem, Carol I trebuia să pună ordine și în propria colecție de cărți.

În consecință, catalogul a fost întocmit. A fost redactat în limba germană, cu un scris caligrafic, poartă titlul de „Catalog sistematic al bibliotecii Alteței Sale Regale Principelui Carol I de România, prinț de Hohenzollern” și se păstrează astăzi la Arhivele Naționale ale României. (ANR-CR-M-221/222). Este structurat pe trei niveluri: clasa, diviziunea și limba. Documentele au fost împărțite, în funcție de conținutul tematic, în 14 clase, numerotate cu cifre latine. Fiecare clasă cuprinde un număr nedefinit de diviziuni, notate cu litere mici, iar acestea sunt împărțite, la rândul lor, în subdiviziuni corespunzătoare limbilor în care au fost publicate lucrările. Criteriul de clasificare lingvistic este, de altfel, o particularitate a documentului, la fel ca inexistența unei separări a publicațiilor periodice de cele singulare. O altă particularitate, a cărei explicație o vom afla ceva mai jos, constă în absența cărților și periodicelor în limba română.

Nu mi-am propus, însă, să analizez în spațiul restrâns al acestui articol structura, conținutul și particularitățile catalogului bibliotecii regelui Carol I, ci împrejurările întocmirii lui. Mă interesează să lămuresc aici două probleme, cea a momentului redactării catalogului și cea a paternității sale. Altfel spus, să răspund la întrebările: când a fost întocmit catalogul și cine este autorul acestuia? În forma în care se păstrează la Arhivele Naționale, catalogul este nedatat. A răspunde la prima întrebare înseamnă mai mult decât a rezolva o problemă de datare a unui document istoric. Înseamnă, de fapt, să aflăm în care moment biblioteca regelui, aflată în continuă creștere, s-a transformat dintr-o colecție particulară într-o bibliotecă instituțională. A clasifica înseamnă, în fond, a spori utilitatea și funcționalitatea unei colecții, iar în cazul nostru operațiunea ca atare s-a aflat în relație cu maturizarea instituției monarhice.

Cea de-a doua întrebare este legată de problema mult mai largă a importului de modele culturale în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, adică în epoca modernizării și europenizării României. În lipsa unei științe moderne a biblioteconomiei, organizarea bibliotecilor se făcea încă empiric și intuitiv. De altfel, nici în Europa, cu atât mai puțin în lume, nu exista încă un sistem de clasificare general acceptat, marile biblioteci elaborând fiecare propriul set de reguli. Modelul Dewey era abia pe cale de a se naște și avea să treacă încă mult timp până la răspândirea lui. Prin urmare, a identifica autorul catalogului înseamnă a ne apropia de aflarea sistemului de clasificare pe care, alegându-l pentru biblioteca sa, regele îl propunea de fapt contemporanilor săi români.

Când a fost realizat catalogul?

În privința deținerii sau fondării de biblioteci, Carol I nu este o excepție printre principii europeni. Dimpotrivă, aproape că nu exista casă regală ori princiară care să nu se mândrească cu propria colecție de cărți. Iată de ce, a-și face biblioteca sa la București era pentru monarhul nostru un exercițiu obligatoriu: nu putea rămâne mai prejos de ceilalți principii.

Dar pasiunea pentru cărți a lui Carol I era mai veche. Ea a început încă din tinerețe, anterior venirii în România. Castelul de la Sigmaringen, locul nașterii, al copilăriei și al nenumăratelor întoarceri ulterioare, adăpostea o bibliotecă impresionantă, de care tatăl său, principele Karl Anton, era foarte mândru. Ea a avut un rol în nașterea plăcerii pentru lectură a tânărului prinț și va fi fost un îndemn pentru crearea propriei biblioteci, atunci când a venit în România.

A început să cumpere și să colecționeze cărți încă din vremea în care își făcea studiile militare la Berlin (Docea 2013, 6), adică de pe la vârsta de 18-19 ani. Ca principe, apoi ca rege al României, vizitează constant anticariatele, mai ales cu ocazia călătoriilor în străinătate, iar vizitele le consemnează în jurnal. Uneori donează Academiei Române cărțile achiziționate (Docea 1996, 215), dar de cele mai multe ori le păstrează pentru biblioteca proprie. Știm și că era abonat la diferite ziare și reviste, mai ales germane și austriece, pe care le citea cu regularitate, ba chiar se plângea în jurnalul propriu atunci când, din diferite cauze (inundații, înzăpeziri), acestea nu ajungeau la timp (Carol I 2007; Carol I 2014, *passim*). Era, prin urmare, o persoană care cunoștea valoarea cărților și a bibliotecilor și știa să o aprecieze.

Momentul realizării catalogului este relevant, deoarece este un indiciu asupra modificării felului în care regele însuși își percepea și reprezenta biblioteca. Am arătat în altă parte că, pentru Carol I, informarea și lectura se aflau în legătură directă cu actul guvernării. Într-un anume fel, el citea pentru a putea governa (Docea 2013, 9). Instituția monarhică a evoluat și s-a maturizat pe parcursul lungii sale domnii. La fel s-a maturizat și biblioteca de la palat, transformându-se dintr-o colecție particulară într-un instrument eficient de furnizare a informațiilor necesare guvernării. Biblioteca regală a fost organizată în sens funcțional pe măsura maturizării convingerilor lui Carol I privind rolul instituției monarhice.

Deși catalogul păstrat la Arhivele Naționale ale României nu poartă nicio dată, există cel puțin două indicii care ne permit să aproximăm momentul realizării lui. Primul indiciu ne este oferit de publicațiile periodice catalogate. Data de apariție a ultimelor numere ale periodicelor conținute de catalog este primul semestru al anului 1879. De exemplu, colecția publicației „*Illustrierte Zeitung*” din Leipzig începe cu anul 1857 și se încheie cu tomul corespunzător primului semestru al anului 1879. Nici în cazul celorlalte ziare și reviste nu este depășit acel moment. Prin urmare, catalogul nu putea fi realizat mai devreme de a doua jumătate a anului 1879.

Al doilea indiciu este conținut de însuși titlul documentului: „*Systematischer Catalog der Bibliothek Seiner Königlichen Hoheit des Fürsten Carl I von Rumänien, Prinzen von Hohenzollern*”. Titulaturii lui Carol I, aceea de „*Königliche Hoheit*”, îi

corespunde în limba română cea de „Alteță Regală”. Acest titlu i-a fost conferit suveranului României printr-o hotărâre a Consiliului de Miniștri din 9 septembrie 1878. Înainte de acel moment, se folosea doar apelativul „Alteță” (în germană: „Hoheit”). Titlul de „Alteță Regală” avea să fie purtat de Carol I până în 14 martie 1881, când Parlamentul a proclamat Regatul, iar Carol I a devenit rege. Din acel moment, apelativul monarhului devine „Majestate”.

Din cele arătate mai sus, putem trage concluzia că documentul nostru a fost redactat într-un moment cuprins între toamna anului 1879 și primăvara anului 1881.

Cine este autorul?

În marginea de jos a manuscrisului, în dreapta, apare inscripția: „zusammengestellt von Adolf Ulrich”. Catalogul a fost întocmit, așadar, de Adolf Ulrich. Deși cunoaștem numele autorului, acesta nu ne spune prea multe despre identitatea sa. În căutările pe care le-am întreprins în arhiva Casei Regale nu am găsit niciun document care să se refere la acest personaj sau măcar la împrejurările realizării catalogului. Prin urmare, până la eventuala apariție a unor mărturii directe, rămânem cu un anumit grad de incertitudine în privința identității sale, iar cele ce urmează pot fi considerate mai degrabă o ipoteză.

Deslușirea identității autorului catalogului este cu atât mai dificilă, cu cât numele este unul comun, cel puțin în spațiul german. Am reușit totuși să identific două personaje care ar putea candida la acest statut, deoarece ambele aveau o anumită legătură cu cărțile. Primul este un tipograf și librar din București, cel de-al doilea un istoric și arhivar din Hanovra. Să-i analizăm pe rând.

Primul Adolf Ulrich: tipograf și librar în București

Avem atestat documentar un anume Adolf (uneori grafiat Adolphe) Ulrich, tipograf și librar în București. Ca tipograf, îl aflăm pentru prima dată în anul 1854, când tipărește *Legiurile civile ale Țării Românești*. (Brăiloiu 1854). Patru ani mai târziu, deține și un „cabinet de lectură” în capitala valahă, „în casa Cotescu, vis-à-vis de vechiul palat.” (A. Ulrich 1858; Aldea et al. 2002, 15). Între anii 1859 și 1861, la tipografia sa era imprimat ziarul „Conservatorul progresist”, aflat sub direcția lui Constantin Brăiloiu. (Vlad 2008, 49). Tot acolo apărea, în 1859, o carte de medicină homeopotică semnată de Eduard Spech (Prața et al. 2007, 72), iar în 1860, două broșuri despre problema proprietăților din România, una semnată de Barbu Catargiu, cealaltă de Apostol Arsache. (Catargiu 1860, Arsache 1860). Ultima mențiune documentară pe care am reușit să o aflăm despre acest personaj este din 1864, când Arhivele Statului din București îi solicită librarului Adolf Ulrich să achiziționeze cărți. (Berciu-Drăghicescu 2002).

După acest moment, nu mai avem mărturii de epocă despre tipograful și librarul Adolf Ulrich. Nu știm dacă mai trăia cincisprezece ani mai târziu, adică prin 1879-1880, când a fost realizat catalogul bibliotecii regelui Carol I. Probabilitatea ca el să fi

fost autorul acestuia este minimă. Ceva mai jos, de altfel, vom vedea că există un argument care pare să îl înlăture definitiv.

Al doilea Adolf Ulrich: istoric și arhivar în Hanovra

Mult mai probabilă este paternitatea unui alt Adolf Ulrich, istoric și arhivar originar din Hanovra. Este un personaj desul de cunoscut, a cărui biografie face obiectul unor articole de dicționar (Leesch 1992; Mlynek 2002, 366) și chiar al unui studiu special (P. Ulrich 2003).

Fiu al unui comerciant din Hanovra, Adolf Ulrich s-a născut la 18 iulie 1860. A făcut studiile liceale în orașul natal, iar după încheierea acestora, în 1879, s-a înscris la Universitatea din Göttingen. Acolo a început să studieze limbile vechi, apoi istoria și științele înrudite cu aceasta, obținând titlul de doctor în filosofie în 22 mai 1882 (P. Ulrich 2003, 225). Teza de doctorat, despre regele romano-german Wilhelm de Olanda (1247-1256), a fost publicată încă în același an (A. Ulrich 1882). În anii 1884-1885 a activat ca voluntar la Arhiva orașului Köln, iar în 1888 a fost angajat ca ajutor de arhivar la Arhiva orașului Hanovra, unde, la 1 mai 1889, devine primul arhivar titular al instituției (Mlynek 2002, 366). A murit la câteva luni după aceea, pe 23 decembrie 1889, la vârsta de doar 29 de ani, din cauza unei afecțiuni pulmonare. În scurta sa viață, a scris numeroase studii și articole, mai ales de istorie locală, pe care le-a publicat în reviste științifice. O parte dintre acestea aveau să fie colectate postum de fratele său, Oskar Ulrich, pentru a fi publicate într-un volum. (A. Ulrich 1891)

Adolf Ulrich era încă foarte tânăr în momentul realizării catalogului. Dar chiar dacă am lua în considerare limita inferioară a intervalului întocmirii acestuia, adică toamna anului 1879, am constata că tânărul de 19 ani era deja proaspăt student la universitatea din Göttingen. Avea, prin urmare, priceperea și capacitatea intelectuală necesare unei astfel de lucrări. Putem chiar presupune că avea și disponibilitatea necesară: studentului îi vor fi prins bine banii primiți pentru munca sa. Textele biografice amintite mai sus nu menționează această operațiune, ba chiar lipsește din ele orice referință la vreo legătură dintre personajul nostru și România. Un descendent al familiei, Peter Ulrich, care a studiat atent arhiva acesteia, nu reține nici el vreo informație în acest sens (P. Ulrich 2003). Cu toate acestea, există cel puțin două argumente care pledează în favoarea paternității acestui Adolf Ulrich.

Primul argument se află într-un scurt text din manuscrisul catalogului, în care autorul acestuia explică:

Lucrările în limba română nu au fost catalogate încă; fără a le lua la mână, bucată cu bucată, este dificil să fie catalogate într-o măsură cât de cât corectă, deoarece s-au făcut unele greșeli cu ocazia primei lor înregistrări. (ANR-CR-M-221, 2v).

Din textul citat reiese cât se poate de clar că autorul nu a fost la fața locului și că a întocmit catalogul „de la distanță”, pe baza unor înregistrări anterioare ale lucrărilor cuprinse în biblioteca regelui, care i-au fost trimise de la București. Faptul că nu s-a

deplasat la București explică de ce textele biografice despre Adolf Ulrich ignoră orice legătură a acestuia cu România. O călătorie din Germania în România în acea vreme, mai ales pentru un student, ar fi fost memorabilă. Fragmentul este, totodată, o dovadă care exclude paternitatea primului Adolf Ulrich, tipograful din București. Dacă mai trăia pe la 1879-1880, acesta ar fi avut acces direct la cărțile în limba română aflate la Palatul regal și le-ar fi putut cataloga.

Al doilea argument este legat de două publicații ulterioare ale istoricului Adolf Ulrich. În anul 1888, acesta a publicat un prim volum al unui catalog al bibliotecii „Societății de istorie a Saxoniei Inferioare” (A. Ulrich 1888). Al doilea volum al aceluiași catalog avea să fie publicat postum (A. Ulrich 1890). Cele două volume, rod al unor eforturi serioase de documentare și sistematizare a informațiilor, ne arată că Adolf Ulrich s-a specializat în direcția catalogării bibliotecilor. Nu ar fi cu totul riscată afirmația că făcea acest lucru cu pasiune. Așadar, dacă acceptăm ipoteza că el este autorul catalogului bibliotecii regelui Carol I, putem vorbi de o preocupare constantă a sa, de un fel de *pattern* profesional. În felul acesta putem explica și pasiunea sa pentru profesia de arhivist, care presupune o anumită predispoziție pentru ordonarea și clasificarea documentelor.

Toate acestea constituie dovezi indirecte că Adolf Ulrich, istoricul din Hanovra, este autorul catalogului în cauză. Putem încă formula dubii în legătură cu identitatea autorului, dar nu putem ignora argumentele invocate mai sus.

Rămâne încă deschisă problema modului în care l-a contactat Casa Regală. În această privință nu avem încă nicio informație. Este plauzibil ca Adolf Ulrich din Hanovra să-i fi fost recomandat lui Carol I de una dintre numeroasele cunoștințe ale regelui din mediul universitar german, așa cum este la fel de plauzibil ca recomandarea să fi venit prin intermediul familiei de la Neuwied a reginei Elisabeta. Dar în această privință nu putem depăși terenul speculațiilor și al plauzibilului.

Concluzii

Pentru prima dintre întrebările pe care ni le-am pus la început – când a fost realizat catalogul bibliotecii lui Carol I? – am putut găsi un răspuns documentat: cândva între toamna anului 1879 și primăvara anului 1881. Deși nu știm cu exactitate când în interiorul acestui interval de aproximativ 18 luni a avut loc operațiunea, răspunsul poate fi considerat, totuși, satisfăcător. În fond, înșăși întocmirea aceluși catalog, care numără aproape 500 de pagini, cu tot ce presupunea ea, de la organizarea pe categorii a titlurilor până la redactarea propriu-zisă, a durat, fără îndoială, câteva luni.

Un anumit grad de incertitudine se mai păstrează în privința răspunsului la cea de-a doua întrebare: cine este autorul catalogului. Toate informațiile pe care le deținem se constituie în argumente indirecte. Ele ne conduc spre identificarea acestuia cu Adolf Ulrich, istoric și arhivar din Hanovra. Eventuala apariție în viitor a unor noi informații documentare poate confirma sau infirma această ipoteză.

Referințe bibliografice

- ANR-CR-M-221/222. Arhivele Naționale ale României. București. Fond Casa Regală- Miscelane, Dosar 221, 192 file și Dosar 222, 78 file.
- Aldea, Veronica, Gagea, Adriana, Oprea, Angela, 2002. *Cabinetele de lectură din secolul al XIX-lea – un moment important în istoria lecturii bucureștene*, în „Biblioteca Bucureștilor”, an 5, nr. 10, p. 13-16.
- Arsache, Apostol. 1860. *Questiunea proprietății înaintea Adunărilor Legislative*. București: Imprimeria lui Adolf Ulrich.
- Berciu-Drăghicescu, Adina. 2002. *Biblioteca Direcției Arhivelor Naționale Istorice Centrale*, în Elena Târzișman, S. M. Antonescu, Cristina Popescu (ed.). *Studii de bibliologie și știința informării*. București: Editura Universității din București. <http://ebooks.unibuc.ro/StiinteCOM/bibliologie/13.htm>
- Brăiloiu, Constantin N. 1854. *Legiurile civile ale Țării Românești*. București: Libreria lui Adolf Ulrich.
- Carol I al României. 2007. *Jurnal*. Stabilirea textului, traducere din limba germană, studiu introductiv și note de Vasile Docea. Vol. I (1881-1887). Iași: Polirom.
- Carol I al României. 2014. *Jurnal*. Stabilirea textului, traducere din limba germană, studiu introductiv și note de Vasile Docea. Vol. II (1888-1892). Iași: Polirom.
- Catargiu, Barbu. 1860. *Encore quelques mots sur la propriété en Moldo-Valache*. Bucharest: Imprimerie A. Ulrich.
- Docea, Vasile. 1996. *Carol I și Academia Română*, în „Anuarul Institutului de Istorie <A. D. Xenopol>”, vol. XXXIII, p. 209-216.
- Docea, Vasile. 2013. *Regele citește. Despre lecturile lui Carol I al României*, în „Lecturn”, an I, nr. 1, ianuarie-martie, p. 4-9.
- Leesch, Wolfgang. 1992. *Die deutschen Archivare 1500–1945*. Vol. 2: *Biographisches Lexikon*. München; New York: Saur.
- Mlynek, Klaus. 2002. *Ulrich, Adolf*, în Dirk Böttcher, Klaus Mlynek, Waldemar R. Röhrbein, Hugo Thielen (ed.). *Hannoversches Biographisches Lexikon. Von den Anfängen bis in die Gegenwart*. Hannover: Schlütersche.
- Prața, Raluca; Popescu, H. 2007. *Homeopatia în România – repere istorice*, în „Craiova medicală”, vol. 9, nr. 1, p. 72-75.
- Ulrich, Adolf. 1882. *Geschichte des römischen Königs Wilhelm von Holland 1247–1256*. Hannover: Culemann.
- Ulrich, Adolf. 1888. *Katalog der Bibliothek des Historischen Vereins für Niedersachsen*. Vol. 1. *Repertorium der Urkunden, Akten, Handschriften, Karten, Portraits, Stammtafeln, Gedenkblätter, Ansichten und der gräflich Oeynhausenschen Handschriften*. Hanover: Jänecke.
- Ulrich, Adolf. 1890. *Katalog der Bibliothek des Historischen Vereins für Niedersachsen*. Vol. 2. *Katalog der Bücher*. Hannover: Jänecke.
- Ulrich, Adolf. 1891. *Bilder aus Hannovers Vergangenheit*. Hannover-Linden: Manz.
- Ulrich, Adolphe. 1858. *Cabinet de lecture d'Adolphe Ulrich Podu-Mogoschoë, maison Cotesco, vis-à-vis de l'ancien Palais*. Bucharest.
- Ulrich, Peter. 2003. *Die Brüder Adolf und Oskar Ulrich – zwei hannoversche Stadtgeschichtsforscher und ihr familiäres Umfeld*, în „Hannoversche Geschichtsblätter”, Serie nouă, Nr. 57/58, p. 219–241.
- Vlad, Laurențiu. 2008. *Din istoria presei partizane românești: „Conservatorul progresist”, 1859-1860, 1861*, în „Țara Bârsei”, nr. 7, p. 48-55.